

Turist Rehberliği Mevzuatının Tarihsel Değişimi

Dr. Öğr. Üyesi Nazım ÇOKIŞLER

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi

cokisler@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3273-7472>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdtd.862927>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 17.01.2021

Makale Kabul Tarihi: 04.03.2021

Özet

Turist rehberliği mevzuatı; rehberlerin eğitimi, seçimi, çalışma esasları ve denetlenmesini düzenlemektedir. Türkiye’de turist rehberliği alanına özgü ilk iki düzenlemenin tarihi 1890 ve 1925 gibi erken tarihlere dek uzanmaktadır. Buna rağmen ilgili mevzuatın asıl gelişimi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’nın kuruluşunun ardından turist rehberi yetiştirme görevini üstlenmesi ve turist rehberliği kursları ve mesleği hakkında farklı tarihlerde çok sayıda düzenleme çıkarması sayesinde olmuştur. Sadece rehberlik kurslarının değil, aynı zamanda üniversite düzeyinde verilen turist rehberliği eğitiminin de yasal zeminini oluşturmasına rağmen, ilgili mevzuat şimdiye kadar bir araştırmaya konu edilmemiştir. Araştırmada 13 Kasım 2020 tarihi itibarıyla yayımlanmış 31303 adet Resmi Gazete taranarak en eskisi 1971, en yenisi 2019 tarihli 1 kanun ve 27 yönetmeliğe ulaşılmış, mevzuatı oluşturan bu metinlerin tarihsel süreç içinde nasıl değiştiği sorusuna içerik analizi yöntemi ile cevap aranmıştır. Analiz sonucunda üç ana kategori altında toplanabilen on üç ara kategoriye ulaşılmış ve mevzuatın değişimi bu temalar üzerinden açıklanmıştır. Araştırma sonuçları 48 yıllık süreçteki değişimin, kursların idaresi hakkındaki küçük ve organizasyonel değişikliklerden ibaret olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç 1971 tarihli ilk yönetmeliğin ortaya koyduğu esasların önemli bir değişikliğe uğramadan günümüzde de kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Mevzuatı, Turist Rehberliği Meslek Kanunu, Turist Rehberliği Kursları, Turist Rehberliği Eğitimi.

Historical Evolution of Tourist Guidance Legislations

Abstract

Tourist guidance legislations regulate training, selection, operating guidelines, and inspection of tour guides. The first two tourist guidance-specific regulations in Turkey date back to as early as 1890 and 1925; yet, the pertinent legislations were primarily developed following the establishment of the Ministry of Tourism and Promotion by the latter's undertaking of training tour guides, and by its promulgation at different periods a large number of regulations related to training courses and the profession of tourist guidance. Although the available legislations constitute the legal basis for not only guidance courses but also college-level tourist guidance education, they have not been the subject of any research studies thus far. Accordingly, 1 relevant law and 27 legislations, the earliest dated to 1971 and the most recent to 2019, were accessed in a sum of 31303 issues of the Official Gazette published up to November 13,2020; and answers to the question of how these texts that make up the legislations have historically evolved were sought by document analysis. The analysis results were assembled in a total of 13 subcategories under 3 categories, and the evolution of the legislations were explained through these themes. The

research findings signify that the evolution over the 48 years consists merely of minor and organizational changes concerning management of the training courses, which, in turn, shows that the training guidelines determined by the earliest (1971) legislation remain in effect without substantial alterations.

Keywords: Tourism Legislations, Vocation-Specific Law of Tourist Guidance, Tourist Guidance Training Courses, Tourist Guidance Education.

Giriş

Mevzuat, yürürlükteki hukuk kurallarının tümünü ifade etmekte ve bu kurallar; anayasa, kanun ve yönetmeliklerden oluşmaktadır. Anayasa ve kanunlar TBMM tarafından, yönetmelikler ise ilgili kamu tüzel kişileri tarafından çıkarılmakta, bu yüzden yönetmelikler kanunlara kıyasla daha kolay ve sık değiştirilebilmektedir (Gözler, 2019). Mevzuatı oluşturan yasal belgelerde bulunan hükümler, çıkarıldıkları dönemlerin ihtiyaç ve öncelikleri hakkında bilgi verme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle de yasal belgelerin analizi ile mevzuatın tarihsel gelişimi ortaya konabilmektedir.

Özel sektörde başarıya ulaşan *stratejik yönetim* anlayışının, kamu sektöründe de uygulanmaya başlanması, mevzuat analizlerinin önemini artırmıştır (Sobacı, 2008). Mevzuat analizi mevcut durumun tespitini yapmaya yardımcı olurken, mevzuatın ilk ortaya çıkışından son halini alıncaya kadar geçirdiği aşamalar ise mevzuatın tarihsel gelişiminin araştırılması ile ortaya konabilir. Kamuyu ilgilendiren yönetmeliklerin Resmi Gazete’de yayımlanması zorunludur. Bu nedenle mevzuatın tarihsel gelişiminin anlaşılması için Resmi Gazeteler önemli bir kaynaktır (Çoban vd., 2014). Bir bilim dalının tarihi, çözmek için ele aldığı konuların tarihidir. Bu açıdan mevzuatlar önemli bir akademik inceleme konusu ve kaynağıdır. Türkiye’de sağlık ve eğitim bilimleri alanları başta olmak üzere çeşitli konulardaki mevzuatı analiz eden çok sayıda araştırma yapılmıştır. Ancak turizm alanında böylesi bir araştırma mevcut değildir.

Türkiye’de turizm mevzuatı üzerine ilk düzenlemeler, çeşitli ülkelerden gönderilecek turistik propaganda malzemelerinin gümrük vergisinden muaf tutulması yönünde 1934 yılında alınan iki karardan oluşmuş (Gümrükler Umum Müdürlüğünden ..., 1934; İngiltere’den Gelecek ..., 1934), Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü’nün 1949 yılında kurulması sonrası turizm mevzuatı hızla gelişmiştir. Turist rehberliği mesleği hakkındaki ilk düzenlemeler ise daha eski tarihlidir. En eski iki düzenleme 1890 ve 1925 tarihlerine dek uzanmaktadır. Mevzuatın asıl gelişimi 1963 yılında kurulan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’nın turist rehberlerinin eğitimi ve denetimi görevini de üstlenmek için 1971 yılında ilk yönetmeliği çıkarması ile hız kazanmış ve 1971-2019 yılları arasında çok sayıda turist rehberliği kurs yönetmeliği yayımlanmıştır. 2012 Meslek Kanunu ile kurslar *turist rehberliği sertifika programı* adını almış ve bu programların düzenlenmesi Bakanlığın gözetimi ve denetimi altında birliklere verilmiştir. Turist rehberlerinin eğitimi, seçimi, çalışma esasları ve denetlenmesi günümüzde de bu yönetmeliklere göre yapılmaya devam etmektedir.

Turist rehberleri, bir seyahati sadece tur olmaktan çıkarıp deneyim haline getiren turizm aktörleridir. Bu nedenle turizm sektörünün en önemli oyuncularından biridir (Ap ve Wong 2001, 551). Özellikle imaj sorunu olan ülkelerde turist rehberliği mesleğine özel bir önem atfedilmektedir. Türkiye’de uzun yıllardır turist rehberliği eğitimi verilmektedir. 2012 tarihli Kanun ile birlikte turist rehberleri doktorlar ve öğretmenlerden önce bir meslek yasasına sahip konuma gelmişlerdir. Şubat 2021 itibariyle Türkiye’de toplam rehber sayısı 11287’dir (tureb.org). 2019-2020 öğretim yılında turist rehberliği bölümlerinin toplam kontenjanı; 24 üniversiteye bağlı 28 meslek yüksekokulunda, ön lisans seviyesinde 1667 ve 34 üniversiteye bağlı 36 fakülte/yüksekokulda 1895 lisans seviyesinde olmak üzere toplam 3562’dir (yok.gov.tr).

Turist rehberliği mevzuatı, temelde, turist rehberliği kurslarını düzenlemesine rağmen, üniversite düzeyindeki turist rehberliği eğitimini de iki açıdan şekillendirmektedir. İlk olarak, üniversiteler

bünyesinde açılan rehberlik bölümlerinin yasal zemini bu mevzuat sayesinde oluşturulmuştur. Fakülte ve yüksekokul seviyesinde açılacak rehberlik bölümlerinden mezun olan öğrencilerin, Bakanlık tarafından düzenlenen kurslara katılmasına gerek kalmaksızın mesleği icra etme hakkı kazanması 1995 tarihli yönetmelikle belirlenmiştir. İkinci olarak, 2012 tarihli Meslek Kanunu turist rehberliği yüksek lisans programlarının önünü açmış ve özellikle tezsiz yüksek lisans programlarında okutulması gereken derslerin yasal zeminini oluşturmuştur. Bu nedenle turist rehberliği mevzuatı, sadece kursları değil, aynı zamanda üniversite düzeyinde verilen turist rehberliği eğitimini de ilgilendirmektedir.

Turist rehberliği mevzuatı; turizm sektörünü düzenleyen mevzuatlar arasında geçmişi en eskiye dayanan mevzuat olmasına ve turist rehberliği disiplininin olduğu kadar, yaygın turizm eğitimi tarihinin de önemli bir bölümünü oluşturmasına rağmen, mevzuatın zaman içinde nasıl değiştiği akademik bir araştırmaya konu edilmemiştir. Çalışmanın amacı işaret edilen boşluğu doldurarak turist rehberliği mevzuatının tarihsel değişimini daha önce incelenmemiş bir veri setini kullanarak ortaya koymaktır. Bu nedenle araştırma keşifsel bir nitelik taşımaktadır. Keşfedici araştırma, alanyazınında net olarak tanımlanmamış konular hakkında daha bütüncül bir anlayışa sahip olmak ve gelecekteki araştırmalara zemin hazırlamak amacıyla yürütülür (Stebbins, 2001). Mevzuatın; Türk turizmi, rehberlik mesleği veya rehberlik eğitimi üzerindeki etkilerinin neler olduğu konularındaki soruları cevaplayabilmek için ayrı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın ilk bölümünde turist rehberliği mevzuatının turizm alanına özgü mevzuatlar içindeki yeri vurgulanmış, ikinci bölümünde ise bulgulara yer verilmiştir.

İlgili Çalışmalar

Türkiye’de çok sayıda mevzuatın turizm alanı ile ilişkisi bulunmasına rağmen, sektöre özgü mevzuat; çeşitli tarihlere ait Turizm Teşvik Kanunları, 1618 Sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu ve Turist Rehberliği Meslek Yönetmelikleri olmak üzere üç farklı mevzuattan oluşmaktadır. Turizm sektörü için hayati bir öneme sahip olmasına rağmen (Hall, 1994) bu mevzuatlar turizm alanyazınında yeterince araştırılmış değildir. Alanyazınında turizm teşvik kanunları en sık ele alınan mevzuat konumundadır (Aydoğuş vd., 2006; Toker, 2007; Karataş ve Tetik, 2017). Bu araştırmalarda konu genel olarak ele alınmış, fakat farklı tarihlerde çıkarılan düzenlemelerle mevzuatta nelerin değiştiği ortaya konmamıştır. Benzer eksiklik, ilk yasal belgeleri Bakanlık tarafından 1971 ve 1972 tarihlerinde çıkarılan turist rehberliği ve seyahat acenteciliği mevzuatları için de geçerlidir. Her ikisinin de yaklaşık elli yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, mevzuatların nasıl bir değişim seyri izlediği alanyazınında bir araştırmaya konu edilmemiştir.

Profesyonel turist rehberliği mevzuatı hakkındaki alanyazın 2012 Meslek Kanunu öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelenebilmektedir. İlk döneme ait en eski kaynak, İstanbul Tercüman Rehber Derneği yöneticilerinin gazetelerde kaleme aldıkları ve çıkarılan ilk yönetmelikleri tanıttıkları yazılardır (Özbay, 1986). Konunun akademik olarak ele alınması ise 1992 tarihli Turizm Eğitim Konferansı ile başlamıştır. Konferansta turist rehberliği eğitimi hakkında bir oda yöneticisi ve bir akademisyen tarafından iki bildiri sunulmuş ve yönetmeliklerin öngördüğü ders sayıları ile kurs süresinin yetersiz olduğu savunulmuştur. Bildirileri sunan kişilerin kimlikleri sonraki konferanslarda da aynı kalmış, rehberlik eğitimi büyük ölçüde akademisyen ve oda yöneticileri ile kısmen Bakanlık yetkilileri olmak üzere üç grup tarafından tartışılmıştır (Çokişler, 2017). Tartışmaların odağında ise kursların süreleri ile okutulan derslerin yetersizliği, dolayısıyla da bunlara yasal zemin hazırlayan mevzuat yer almıştır. Bahsi geçen sorunlara çözüm olarak akademisyen ve oda yöneticilerinin ortak önerisi ve isteği, rehberlik eğitiminin üniversiteler bünyesinde verilmesi ve bir meslek kanununun çıkarılması gerekliliği olmuştur (Atasoy, 1994; Oral vd., 1994; Yıldız vd., 1997; Özbay, 2002; Tür, 2012). Rehberlik eğitiminin üniversite bünyesine alınması 1995’te, Meslek Kanunu’nun çıkarılması ise 2012 yılında gerçekleşmiştir.

Meslek Kanunu'nun 2012 yılında çıkarılmasından sonra mevzuat hakkında yapılan az sayıdaki araştırmada, meslek kanununun, eğitimi daha da parçalı hale getirdiğinin altı çizilmiştir (Temizkan vd., 2013). Dile getirilen hoşnutsuzlukların nedeni Yenipınar vd. (2014) tarafından akademisyen ve rehber odaları yöneticilerine sorulmuş; kanunun, eğitim, rehberler ve meslek örgütleri açısından hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelenen maddelere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kanunun getirdiği yenilikler Hacıoğlu ve Demirel (2014), Güven ve Ceylan (2014) ile İşçeli ve Kılıç (2018) tarafından eğitim açısından değerlendirilmiş ve kurs içerikleri ile rehberlik bölümlerinde okutulan dersler kıyaslanmıştır. Kanun hakkında turist rehberlerinin görüşleri Zengin vd. (2017) tarafından araştırılmış ve yasanın çözüm bekleyen konularda rehberlerin beklentilerini tam karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son yıllarda ise konu üzerine yazılan kitap bölümlerinde bir artış gözlemlenmektedir. Rehberlik mevzuatının genel bir değerlendirmesi Güven ve İçöz (2018) ile Çeşmeci (2020) tarafından, meslek kanununun çıkış ve ardından yaşanan dava süreci ise Apalı ve Can (2020) tarafından açıklanmıştır. Görüldüğü üzere, meslek kanununun ardından mevzuatı konu edinen araştırma sayısı artmış olmasına rağmen, konu ya eğitim açısından ya da genel olarak ele alınmış, tartışmaların temelinde yer alması gereken yasal metinlerin içeriği ve zamanla nasıl değiştiği bir araştırmaya konu edilmemiştir.

Yöntem

Turist rehberliği mevzuatının tarihsel değişiminin ortaya konmasını hedefleyen bu araştırmada, bütüncül bir bakış açısı ile derinlemesine ve yorumlayıcı bir yaklaşıma izin veren karakteri nedeniyle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Araştırmada durum çalışması desenlerinden biri olan ve bir durumu kendi içinde alt birimlere ayırarak araştırma olanağı veren 'iç içe geçmiş durum çalışması' deseni kullanılmıştır (Çoban vd., 2014, s. 156). Bu sayede mevzuatta yer alan farklı kategoriler tespit edilebilmiş ve analize tabi tutulabilmiştir.

Araştırmanın verileri 'doküman analizi' tekniği ile Resmi Gazete'ye ait internet sayfasından, tercümanlık ve rehberlik, tercüman-rehber kursları, profesyonel turist rehberliği yönetmeliği, profesyonel turist rehberliği kanunu anahtar kelimeleri ile yapılan aramalar sonucu derlenmiştir. Bu nedenle araştırma, Resmi Gazete'nin internet sayfasından ulaşılabilen düzenlemelerle sınırlıdır ve alanyazından varlığı bilinen 1890 ve 1925 tarihli iki düzenleme araştırma kapsamına alınmamıştır. Yapılan arama sonucunda 28 dokümana ulaşılmış, bunlar araştırma kapsamında geliştirilen 'tematik yapı belirleme formu' ile çözümlenmiştir. Çözümleme sırasında verilerin kodlanması ve temaların oluşturulması içerik analizi türlerinden 'kategorisel analiz', mevzuatın içeriğinin frekans dağılımı ise 'frekans analizi' tekniği ile yapılmıştır. Kategorisel analiz sonucunda (i) *yönetmeliklere* (ii) *mesleğe* ve (iii) *kurslara* ilişkin olmak üzere 3 ana tema (kategori) elde edilmiş, her biri kendi içinde alt temalara (kategorilere) ayrılmıştır. Yönetmeliklere ilişkin alt temalar; mevzuat türü, çıkarılma amacı, yayımlandığı yıl, madde sayısı ve önemi, mesleğe ilişkin alt temalar; mesleğin adı, ülkesel-bölgesel ayrımı, amatör-profesyonel ayrımı, vize yaptırma koşulu, uzmanlaşma eğitimi, kurslara ilişkin alt temalar; asgari koşul, ders saatleri, uygulama gezisi, okutulan ders sayısı ve bitirme tezi olarak tespit edilmiştir. Mevzuatın gelişimi bu temalar üzerinden açıklanmıştır.

Analiz ve Bulguların Yorumlanması

Yönetmeliklere İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Kasım 2020 itibarıyla taranan 31303 Resmi Gazete içinde turist rehberliği ile ilgili 1 kanun ve 27 yönetmelik olmak üzere toplam 28 düzenleme tespit edilmiştir. 27 yönetmeliğin 18'i (%66,7) mevcut yönetmeliklere ek ya da değişiklik getiren yönetmeliklerden, 9'u (%33,3) müstakil ve yeni yönetmeliklerden oluşmuştur.

Tablo 1. Turist Rehberliği Düzenlemelerinin Türü, Amacı ve Yıllara Göre Dağılımı

Mevzuat Türü	N	%
Kanun	1	3,6
Yönetmelik	27	96,4
Toplam	28	100,0
Yönetmeliklerin Çıkarılma Amacı		
Değişiklik Getirme	19	70,4
Yeni Yönetmelik	8	29,6
Toplam	27	100,0
Yıllara Göre Dağılımı		
1971-1980	4	14,4
1981-1990	6	21,4
1991-2000	6	21,4
2001-2010	6	21,4
2011-2020	6	21,4
Toplam	28	100,0

Düzenlemelerin onar yıllık dönemlere nasıl dağıldığına bakıldığında; 1980'lerden itibaren her on yılda 6 düzenleme çıkarıldığı, ortalama her 1,5 yılda yeni bir düzenleme çıkarıldığı görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 2. Turist Rehberliği Düzenlemelerinin Tarihi, Resmi Gazete Sayısı, Adı ve Madde Sayısı

Tarih	Resmi Gazete Sayısı	Ad	Madde Sayısı
03.09.1971	13945	Tercüman-Rehber Kursları ve Tercüman-Rehber Yönetmeliği	51
21.03.1974	14834	Profesyonel Turist Rehberliği (PTR) Kursları ve PTR Yönetmeliği	46
18.04.1974	14862	PTR Yönetmeliğine 2 Geçici Madde Eklenmesine Dair Yönetmelik	3
04.04.1976	15549	PTR Yönetmeliği'nin 22nci Maddesinin Son Fıkrasının Değiştirilmesine ve Bu Yönetmeliğe Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Yönetmelik	3
20.12.1981	17550	PTR Kursları ve PTR Yönetmeliği	46
08.09.1983	18159	Kültür ve Turizm Bak. Profesyonel Tercüman-Rehberlik Yönetmeliği	44
02.07.1986	19152	PTR Yönetmeliği	42
15.07.1987	19518	PTR Yönetmeliğinin 8inci Maddesine Bir Fıkra, 19uncu Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi ile, 19uncu Maddenin (b) Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Yönetmelik	5
09.12.1988	20014	PTR Yönetmeliği'nin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	6
25.09.1989	20293	PTR Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	6
15.05.1990	20519	PTR Yönetmeliğinin 18inci Maddesinin Değiştirilmesi ve Bazı Maddelerinin Yeniden Düzenlenmesine Dair Yönetmelik	7
09.08.1995	22369	PTR Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve Bir Madde Eklenmesine Dair Yönetmelik	9
15.05.1997	22990	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	3
11.02.1998	23255	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	9
19.04.1999	23671	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	4
22.12.1999	23914	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	7

21.11.2000	24237	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	3
14.12.2000	24260	PTR Yönetmeliği'ne Bir Ek Madde Eklenmesine Dair Yönetmelik	3
14.02.2001	24318	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	12
15.03.2003	25049	PTR Yönetmeliğinin 36ncı Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik	3
25.11.2005	26004	PTR Yönetmeliği	57
29.03.2008	26831	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	3
24.02.2010	27503	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	6
12.01.2012	28171	PTR Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	16
22.06.2012	28331	Turist Rehberliği Meslek Kanunu	15
23.02.2013	28568	Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği	67
26.12.2014	29217	Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği	71
12.01.2019	30653	Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	5

Yönetmeliklerin adları incelendiğinde, ek ya da değişiklik getiren düzenlemelerde bu durumun yönetmeliğin adında açıkça belirtildiği görülmektedir. Yönetmeliklerin toplam madde sayısı 1970 ve 1980'lerde 40-50 iken, 2005 yönetmeliğinden itibaren 60-70 arasına çıkmıştır. 2012 tarihli Turist Rehberliği Meslek Kanunu ise düzenlemenin özünü verip detayları yönetmeliklere bıraktığı için diğerlerine kıyasla daha az maddeye sahiptir. Tüm yönetmeliklerde *yürürlük* ve *yürütme* olmak üzere iki standart madde bulunmaktadır, yani aslında toplam madde sayısının iki eksiği değiştirilen madde sayısını vermektedir. Buradan hareketle, 3 maddesi olan 7 yönetmeliğin sadece birer maddeye değişiklik getirdiği anlaşılabilir (Tablo 2). İncelenen düzenlemelerin önemi/getirdiği yenilikler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Turist Rehberliği Düzenlemelerinin Önemi/Getirdiği Yenilikler

Tarih	Önemi/Getirdiği Yenilikler
03.09.1971	Bakanlık tarafından hazırlanan ilk yönetmeliktir. Mesleğin adı Tercüman-Rehber şeklinde ifade edilir. Kurslar ülkesel-bölgesel olmak üzere iki seviyede düzenlenir. Amatör tercüman-rehberlik konusu düzenlenir.
21.03.1974	Mesleğin adı ilk defa Profesyonel Turist Rehberi olarak ifade edilir. Bakanlık tarifesinin altında veya üstünde çalışmak yasaklanır. Amatör tercüman-rehberlik kaldırılır.
18.04.1974	Ülkesel kursun süresi belirlenir.
04.04.1976	Bütünleme sınavı hakkının takvim ve usulü düzenlenir.
20.12.1981	Geliştirme seminerlerine katılma zorunluluğu getirilir. Bakanlık tarifesinin üzerinde ücret almak yasaklanır.
08.09.1983	Mesleğin adı yeniden Tercüman Rehberlik olarak ifade edilir. Ülkesel-Bölgesel ayrımı kaldırılır, tüm kurslar ülkesel hale getirilir.
02.07.1986	Mesleğin adı yeniden Profesyonel Turist Rehberi olarak adlandırılır. Ülkesel-Bölgesel ayrımı geri getirilir. Turistlerin yaptığı alışverişlerden komisyon almak açıkça yasaklanır.
15.07.1987	Kurs saatlerinin yoğunlaştırılması koşuluyla, kursların daha kısa sürede tamamlanabileceği düzenlenir.
09.12.1988	Bakanlık dışındaki kurum ve kişilere turist rehberliği kursu açma yetkisi verilir.
25.09.1989	Kursiyerlerin devamsızlık hakları düzenlenir.
15.05.1990	Bakanlık dışındaki kurum ve kişilere tanınan kurs açma yetkisi geri alınır.
09.08.1995	Fakülte ve yüksekokullar bünyesinde açılan rehberlik bölümü mezunlarına belge alma hakkı verilir.
15.05.1997	Rehberlik çalışma belgesini alabilmek için Turizm Danışma Müdürlükleri'nde bir ay ücretsiz staj yapma zorunluluğu getirilir.
11.02.1998	Yıllık vize yaptırma şartı olarak savcılıktan alınan temiz kâğıdının yanında, meslek kuruluşlarından borcu yoktur kâğıdı alma şartı getirilir. Taban ve tavan ücretlerinin yılda iki kez belirlenmesine karar verilir.

19.04.1999	Farklı illerde açılan kurslar arası nakil konusu düzenlenir.
22.12.1999	Yıllık vizenin yenilenebilmesi için üye olup olmadığına bakılmaksızın her rehberin meslek kuruluşlarından disiplin yönünden sakıncası olmadığına dair yazı alması düzenlenir. Ülkesel kursların en az 75, bölgesel kurslarınsa en az 35 katılımcı ile açılması şartı getirilir.
21.11.2000	Vize yaptırabilmek için gerekli disiplin yazısı zorunluluğu kaldırılır.
14.12.2000	Vize yaptırabilmek için her yıl en az 3 adet hizmet içi eğitim seminerine katılma zorunluluğu getirilir.
14.02.2001	KPDS ile ilgili düzenlemeler eklenir.
15.03.2003	Zorunlu hizmet içi eğitimi seminerlerinin tüm masraflarının rehberler tarafından karşılanması düzenlenir.
25.11.2005	Devlet memuru olan turist rehberlerinin mesleği icra etme hakkı iptal edilir. “Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimleri” başlar.
29.03.2008	Zorunlu seminerlere katılmayanlar için telafi seminerlerinin düzenlenebileceği kararlaştırılır.
24.02.2010	Kurslara başvuru koşul ve yöntemleri düzenlenir.
12.01.2012	Zorunlu hizmet içi eğitimi seminerlerinin konularının Bakanlıkça belirlenmesine karar verilir.
22.06.2012	Konu hakkındaki ilk ve tek kanundur.
23.02.2013	Bakanlığın açtığı kurslar <i>Turist Rehberliği Sertifika Programı</i> olarak anılmaya başlanır ve idaresi rehber birliklerine verilir, programa katılmak için en az lisans mezunu olma şartı getirilir. Turist rehberliği yüksek lisans bölümlerinden mezun olanların da rehber olabileceği düzenlenir. Rehberlere bir meslek odasına üye olma zorunluluğu getirilir.
26.12.2014	Turist Rehberleri Birliği (TUREB) yasal bir konuma yükseltilir. Yönetmeliklerin TUREB ve Bakanlık tarafından ortaklaşa hazırlanmasına karar verilir.
12.01.2019	Bir takım işlemlerin e-devlet uygulamaları üzerinden yapılabileceği düzenlenir.

Tablo 3’te görüldüğü üzere, mevcut bir yönetmeliğe değişiklik getiren yönetmelikler, uygulamalar sırasında ortaya çıkan eksiklik ve ihtiyaçlara çözüm getirmek üzere, ek madde koyma ya da bir maddeyi yürürlükten kaldırma şeklinde çoğunlukla işleyişe yönelik hükümler getirmişlerdir. Önemli ya da kapsamlı değişiklikler ise bir önceki yönetmeliğin tamamen ortadan kaldırılması ve müstakil bir yönetmelik konulmasıyla yapılmıştır. Önemli değişiklikler olmasına rağmen, 1988 yılındaki Bakanlık dışındaki kişi ve kuruluşlara kurs açma yetkisinin verilmesi ve aynı yetkinin 1990 yılında geri alınması ise bu uygulamanın istisnalarını oluşturmuş, konu müstakil bir yönetmelikle değil, 6 ve 7 maddelik kısa değişikliklerle düzenlenmiştir.

Mesleğe İlişkin Bulgular

Mevzuatın mesleğe ilişkin bulguları Tablo 4’te gösterilmektedir. Tablo 4’te sadece tablo başlıklarından en az biri hakkında bir düzenleme içeren yönetmeliklere yer verilmiştir. ✓ işareti yönetmeliğin o konuda bir hüküm içerdiğini, X işareti önceki bir hükmün kaldırıldığını, boş bırakılanlar ise ilgili yönetmeliğin o konuda bir düzenleme getirmediğini, dolayısıyla önceki hükmün geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Mesleğe İlişkin Bulgular

Tarih	Mesleğin Adı	Ülkesel Bölgesel Ayrımı	Amatör Profesyonel Ayrımı	Vize Mecburiyeti	Zorunlu Hizmet İçi Eğitim Seminerleri	Uzmanlaşma
03.09.1971	Tercüman-Rehberlik	✓	✓	✓		
21.03.1974	Profesyonel Turist Rehberliği	✓	X			

20.12.1981		✓	✓
08.09.1983	Tercüman-Rehberlik	X	X
02.07.1986	Profesyonel Turist Rehberliği	✓	
14.12.2000			✓
25.11.2005		X	✓
12.01.2012			✓
22.06.2012			X
23.02.2013	Turist Rehberliği	✓	✓
26.12.2014		✓	✓

Turist rehberliği mesleğinin nasıl adlandırıldığına bakıldığında, 1971’de *Tercüman-Rehber*, 1974’te *Profesyonel Turist Rehberliği* şeklinde ifade edilirken, 1983’te *Tercüman-Rehber* adlandırılmasına geri dönüldüğü, 1986’dan 2012’ye kadar yeniden *Profesyonel Turist Rehberliği* şeklinde kullanıldığı ve 2013’ten itibaren profesyonel sıfatının kaldırılarak sadece *Turist Rehberliği* şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Tablo 4).

Ülkesel-bölgesel ayrımı, kursa katılarak kazanılan çalışma belgesinin kapsamını ifade etmektedir. Sadece düzenlendiği coğrafi bölgede çalışma hakkı veren kurslar *bölgesel*, Türkiye’nin tüm bölgelerinde çalışma hakkı veren kurslar *ülkesel* olarak anılmaktadır. Yönetmeliklerde bu ayrımın gelişimine bakıldığında, ilk üç yönetmelikte ülkesel ve bölgesel olmak üzere iki aşamalı açılan kurslar, 1983 yönetmeliği ile sadece ülkesel, 1986 yönetmeliğinden itibaren yeniden ülkesel ve bölgesel, 2005’ten itibaren tekrar sadece ülkesel ve 2012’den beri yeniden ülkesel ve bölgesel olmak üzere iki aşamalı açılmaya başlanmıştır. Amatör rehberlik kursları sadece 1971 yönetmeliğinde tanınmış, sonraki yönetmeliklerde bu uygulama gündeme gelmemiş, böylece amatör rehberlik tamamen ortadan kalkmıştır (Tablo 4).

Yıllar içinde değişim gösteren bir diğer konu *hizmet içi eğitim seminerleri* olmuştur. Seminerler, turist rehberlerinin mesleki bilgilerini artırmak amacıyla ilk defa 1981 yılında *geliştirme seminerleri* adıyla gündeme gelmiş ancak müteakip yönetmelik ile 1983 yılında kaldırılmıştır. Turist rehberlerinin maliyetini kendi imkânları ile karşıladıkları ve bu sefer *zorunlu hizmet içi eğitim seminerleri* olarak anılan seminerler 2000’de hayata geçirilmiş, 2013’e kadar devam etmiştir. 2005 yılında zorunlu hizmet içi eğitim seminerlerinin yanına isteğe bağlı *uzmanlaşma eğitimleri* eklenmiştir. 2013’te hizmet içi eğitim seminerleri kaldırılmış, 2013 ve 2014 yönetmeliklerinde *uzmanlaşma eğitimi* uygulaması devam etmiştir (Tablo 4).

Kurslara İlişkin Bulgular

Kursların işleyişine ilişkin bulgular Tablo 5’te gösterilmektedir. Burada da sadece incelenen konu başlıkları hakkında düzenlemeler getiren yönetmeliklere yer verilmiş, ✓ işareti yönetmeliğin o konuda bir hüküm içerdiğini, X işareti önceki bir hükmün kaldırıldığını göstermek için kullanılmıştır.

Tablo 5. Kurslara İlişkin Bulgular

Tarih	Asgari Mezuniyet Koşulu	Ülkesel Bölgesel Ayrımı	Kursun Süresi (ay)		Kursun Ders Saati		Uygulama Gezisinin Süresi (gün)		Ders Sayısı (adet)	Farklı Bitirme Derecesi	Bitirme Tezi
			Ülkesel	Bölgesel	Ülkesel	Bölgesel	Ülkesel	Bölgesel			
03.09.1971	Lise	✓	8	3	144	15	14				
21.03.1974	Lise	✓	5	2,5	200	100	21	7	7	✓	✓
20.12.1981	Lise	✓	6	3	240	120	25	10	14	✓	✓
08.09.1983	Lise	X	6				30		12	✓	✓
02.07.1986	Lise	✓	6	3	240	120	30	10	10	X	X
25.11.2005	Önlisans	X	7		560		36		12		
23.02.2013	Lisans	✓			700	150	45	8	14		
26.12.2014	Lisans	✓			700	150	36	6	14		

Bakanlığın açtığı kurslara katılabilmek için 2005 yılına kadar *lise* mezunu olmak yeterli iken, asgari mezuniyet şartı 2005'te *önlisans* ve 2012'de *lisans* seviyesine yükseltilmiştir. Kurs sürelerinin gelişimine bakıldığında, incelenen dönemin başında bölgesel kurslar için 3, ülkesel kurslar için 8 ay olan kurs süresi, dönem sonunda bölgesel kurslar için 3 ve ülkesel kurslar için 7 ay olarak tespit edilmiştir. Kurslarda okutulan ders sayılarının seyrine bakıldığında, dönem başında ve sonunda 14 derse yer verildiği, arada ise 7'ye kadar düştüğü görülmektedir. Kurslarda okutulan ders saatlerinde ise düzenli bir artış görülmektedir. Okutulan ders saatleri 1974 yılında bölgesel kurslar için 100 ve ülkesel kurslar için 200 iken, dönem sonunda bölgesel kurslar için 150 ve ülkesel kurslar için 700'e ulaşmış, böylece, uzun süre yarı yarıya olan ülkesel-bölgesel kurs arasındaki ders saati farkı, son kerte yaklaşık 1/5'e çıkmıştır. Uygulama gezisinin süresinde ise ülkesel gezilerin süresi uzarken, bölgesel gezilerin süresi kısalmıştır. 1974, 1981 ve 1983 yönetmeliklerinde kurs sonunda kursiyerlere, rehberlik yapacakları dilde bir bitirme tezi yazma zorunluluğu getirilmişken, bu zorunluluk 1986 yönetmeliği ile kaldırılmış ve bir daha gündeme gelmemiştir. Benzer şekilde 1974, 1981 ve 1983 yönetmeliklerinde kursu *pekiyi*, *iyi* ve *orta* şeklinde farklı bitirme dereceleri varken, bu uygulama 1986'da kaldırılmış ve bir daha yönetmeliklerde kendine yer bulamamıştır (Tablo 5).

Sonuç

Bu araştırmada turist rehberliği üzerine çıkarılan yönetmeliklerin tarihsel gelişimi analiz edilmiş, analiz sonuçları *yönetmeliklere*, *mesleğe* ve *kurslara ilişkin* olmak üzere üç ayrı başlık halinde verilmiştir. Yönetmeliklere ilişkin analizin sonuçları; ortalama 1,5 senede bir düzenleme çıkarıldığını, yani eski yönetmeliğin yetersiz kaldığı durumlarda, sorunun yeni çıkarılan yönetmeliklerle giderilmeye çalışıldığını, bu amaçla iki yol izlendiğini göstermiştir. Kimi durumlarda yeni ve eksiksiz bir yönetmelik, kimi durumda ise sadece çözülmesi istenen sorunla ilgili madde ya da maddelerin değiştirildiği ek yönetmelikler çıkarılmıştır. Madde sayılarındaki artış, yönetmeliklerin zamanla daha detaylı yazılmaya başlandığını göstermektedir.

Mesleğe ilişkin analizin sonuçları, ilk yönetmelikte tanınan amatör rehberliğin 1974 tarihli ikinci yönetmelikten itibaren tanınmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç 1974 tarihli yönetmelikte mesleğin adının neden *profesyonel turist rehberliği* olarak anıldığını da açıklamaktadır. Meslek adının sık değişmesi, yönetmeliği çıkaranların mesleğe yönelik bakış açılarının zamanla değiştiği ve mesleğin farklı bir yanını vurgulayacak adlandırmaların tercih edildiği şeklinde yorumlanabilir.

Kurslara ilişkin analizin sonuçları, 1971 tarihli ilk yönetmelikle ortaya konan eğitim felsefesinin hemen hiç değişikliğe uğramadan günümüze kadar geldiğini göstermiştir. Bu felsefe, rehberlerin ihtiyaç duyacakları bilgilerin kurs sırasında teorik derslerle verilmesi ve kurs sonunda çıkılacak bir uygulama gezisi ile pekiştirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu esas günümüzde hem Bakanlık kurslarının hem de rehberlik bölümlerinin eğitim esasını oluşturmaya devam etmektedir. Araştırmanın bulguları kursların sadece esasının değil, usulünün de 48 yıl boyunca büyük bir değişikliğe uğramadan aynı kaldığını göstermiş, aradan geçen sürede meydana gelen değişikliklerin esası etkilemeyen tali konularda yapılan değişiklikler olduğunu göstermiştir.

Yönetmeliklerin analizi ile ortaya konan eğitim felsefesinin etkisi sadece kurslarla sınırlı değildir. Günümüzde turist rehberliği tezsiz yüksek lisans programlarının müfredatları da bu felsefeye göre belirlenmektedir. Yani 1971 yılının imkân ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş olan bir kursun felsefesi, 2021 yılında, aradan geçen yarım asra rağmen, hiçbir değişikliğe uğramadan kullanılmaya devam edilmektedir. Alanyazında üniversite düzeyindeki turist rehberliği eğitiminin sorunları üzerine yapılan tartışmalarda; eğitimin, yapısal (Kuşluvan ve Çeşmeci, 2002) ve teorik (Yenipınar vd., 2014; Eker ve Zengin, 2016; İşçeli ve Kılıç, 2018) sorunları üzerinde durulmuştur. Bu araştırmanın sonuçları ise sorunun yapısal ya da teorik derslerin niteliğinde değil, eğitim felsefesinde aranması gerektiğine işaret etmektedir. Nitekim internet devrimi öncesinden kalma bir eğitim esasının ve buna göre şekillendirilmiş bir müfredatın, 21. yüzyılın imkân ve gereklerine ne denli cevap verebildiği tartışmaya açıktır.

Kaynakça

- Ap, J. ve Wong, K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Apalı, Z. ve Can, B. K. (2020). Turist Rehberliği Mevzuatı ve Gelişim Süreci. İçinde; E. Düzgün (Editör) *Örnek Olaylarla Turist Rehberliği* (ss. 245-264). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Atasoy, Ö. A. (1994). Türkiye’de Tur Yöneticisi ve Turist Rehberlerinin Eğitimi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11: 91-106.
- Aydoğuş, İ., Soybalı, H. H. ve Baytok, A. (2006). Yunanistan İle Türkiye’de Uygulanan Turizm Yatırım Teşviklerinin Karşılaştırılması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 1-22.
- Corbin, J. M. ve Strauss, A. C. (2007). *Basics Of Qualitative Research: Techniques And Procedures For Developing Grounded Theory*. Thous And Oaks, CA: Sage Publication.
- Çeşmeci, N. (2020). Turist Rehberlerinin Eğitimi ve Belgelendirilmesi. İçinde; E. Düzgün (Editör) *Örnek Olaylarla Turist Rehberliği* (ss. 43-64). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çoban, M., Esatoğlu, A. E. ve İzgi, M. C. (2014). Türkiye’de Evde Sağlık Ve Bakım Hizmetleri Uygulamalarının Mevzuat İçindeki Tarihsel Değişimi, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 1 (3): 154-176.
- Çokişler, N. (2017). Turizm Rehberliği Eğitiminde Çeyrek Asırdır Değişmeyen Parçalanmış Yapı Sorunu. İçinde; 3. *Turizm Şurası Tebliğler Kitabı Cilt 2* (ss. 325-335). Ankara: Turizm Bakanlığı.
- Eker, N. ve Zengin, B. (2016). Turizm Rehberliği Eğitimi Müfredatlarının Uygulama Yeterliliğinin Profesyonel Turist Rehberleri Bakış Açısıyla İrdelenmesi, *Turur Turizm ve Araştırma Dergisi*, 5 (2): 4-19.
- Gözler, K. (2019) *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Gümrükler Umum Müdürlüğünden, Turizm Malzemesinin İthaline Müsaade Eden ve Mutekabiliyet Şartından İstifade Edecek Olan Hükümetler Hakkında Tamim. (1934). *T.C. Resmi Gazete* (2630, 15 Şubat 1934).
- Güven, A. ve İçöz, O. (2018). Turist Rehberliği Mevzuatı. İçinde; S. Eser, S. Şahin ve A. C. Çakıcı (Editörler) *Turist Rehberliği* (ss. 263-286). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Güven, Ö. Z. ve Ceylan, U. (2014). Lisans ve Ön Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Okullardaki Müfredatların Turizm Rehberliği Meslek Yönetmeliğine Uygunluğunun İncelenmesi. İçinde; A. Kılıçlar (Editör) 15. *Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri Kitabı* (ss. 186-195). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Hacıoğlu, N. ve Demirbulat, Ö. G. (2014). Türkiye’de Turizm Rehberliği Eğitiminin İlgili Mevzuat Çerçevesinde Kavramsal Analizi. İçinde; A. Kılıçlar (Editör) 15. *Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri Kitabı* (ss. 13-16). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Hall, C. M. (1994). *Tourism And Politics: Policy, Power And Place*. Chichester, UK: Wiley.
- İngiltere’den Gelecek Turizm Malzemesi Hakkında Tamim. (1934). *T.C. Resmi Gazete* (2848, 07 Kasım 1934).
- İşçeli, Z. ve Kılıç, G. (2018). Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Fakültelerin Müfredatlarının İncelenmesi. *Turist Rehberliği Dergisi* (TURED), 1 (1): 41-56.
- Karadağ, E. (2009). Eğitim Bilimleri Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Tematik Açısından İncelenmesi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 10 (3): 75-87.
- Karataş, A. ve Tetik, G. N. (2017). Türkiye’de Turizm İşletmelerine Sağlanan Devlet Teşviklerinin Dünü Bugünü. İçinde; *I. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi (Iwact’17) Bildiriler Kitabı* (ss. 156-164). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kuşlivan, S. ve Çeşmeci, N. (2002). Türkiye’de Turist Rehberliği Eğitiminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması. İçinde; *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop* (235-242). Ankara: T.C. Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Oral, S., Demircioğlu, G. ve Çiçek, O. (1994). Turizm Eğitimi Veren Okullarda Rehberlik Bölümü Açılmasının Gerekliliği ve Ön Koşulları. İçinde; *Hafta Sonu Semineri I: Dört Yıllık Turizm Yüksek Okullarında Eğitim Öğretim Sorunları ve Çözüm Yolları* (ss. 121-135). Nevşehir: Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu.
- Özbay, E. M. (1986). *Turizm ve Tercüman Rehber*. İstanbul: Hürses Matbaacılık.
- Özbay, R. (2002). Turist Rehberliği Eğitiminde Nereye? İçinde; *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop* (ss. 275-287). Ankara: T.C. Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Sobacı, Z. (2008). Stratejik Yönetim Ve Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (1): 103-120.
- Stebbins, R. A. (2001). *Exploratory research in the social sciences*. California: Sage Publications.
- Temizkan, S. P., Temizkan, R. ve Tokay, S. (2013). Turist Rehberliği Meslek Kanunu ve Turist Rehberi Eğitiminde Yeni Bir Paradoks. İçinde; K. Karamustafa (Editör) 14. *Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri Kitabı* (ss. 5-8). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Toker, B. (2007). Türkiye’de Turizm Sektörü Teşviklerinin Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14 (2): 81-92.
- Tür, Ş. (2012). Üniversitelerde Profesyonel Turist Rehberliği Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, İçinde; *Turizm Eğitimi Konferansı-Tebliğler* (ss. 378-381). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Yenipınar, U., Bak, E. ve Çapar, E. (2014). Turist Rehberliği Meslek Kanununun, Meslek Örgütleri ve Öğretim Elemanlarının Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2): 86-114.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, R., Kuşlivan, S. ve Şenyurt, S. Y. (1997). Turist Rehberliği Öğretiminde Yeni Bir Model: Nevşehir Turist Rehberliği Bölümü Programı ve Değerlendirilmesi. İçinde; *Hafta Sonu Semineri IV: Türkiye’de Turizmin Gelişmesinde Turist Rehberlerinin Rolü* (ss. 7-36). Nevşehir: Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu.

Zengin, B., Eker, N. ve Bayram, G. E. (2017). Turist Rehberliği Meslek Kanununun Profesyonel Turist Rehberlerince Değerlendirilmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14 (2): 142-156.

İnternet Kaynakçası

İstatistik. Eriřim Tarihi 24 Şubat 2021, YÖK web sitesi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Rehber İstatistikleri. Eriřim Tarihi 24 Şubat 2021, TUREB web sitesi, <http://www.tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik>